

Іванова В.В.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ОСНОВНІ «ІНСТРУКЦІЇ» ІНКВІЗИТОРІВ ЯК ВАЖЛИВІ ІНТЕГРОВАНІ НАУКОВО-ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МЕХАНІЗМУ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІСПАНСЬКОЇ ІНКВІЗИЦІЇ КІНЦЯ XV – ПОЧАТКУ XVI СТОЛІТТЯ

Спершу необхідно вказати, що Трибунал інквізиції функціонував не довільно, а відповідно до канонічного законодавства. Його процедури були чітко викладені в так званих «Інструкціях», складених генеральними інквізиторами. Оформлення «Інструкцій» як науково-історичного джерела забезпечило його інтеграцію в історичну науку та вплинуло не тільки на формування певних історичних досліджень та висвітлення рис інквізиційного процесу в Іспанії на його початках, а й зумовило вплив на розвиток суспільства, адже саме за ними здійснювалась іспанська інквізиція.

Основоположником правил інквізиції став Т. Токвемада, який визначив та записав основні інквізиційні норми у інструкціях, що були опубліковані 29 жовтня 1484 року під назвою «Збірник інструкцій управління Священної Інквізиції», який формально ставав висвітленням норм канонічного законодавства. Якщо узагальнювати, то в основі цього збірника лежать правила процедури інквізиції, викладені в «Практиці інквізиції» Бернардо Гуї та в «Директорії Інквізиції» Ніколаса Еймеріха [1, р. 122–125]. Також сам Т. Торквемада робив доповнення і поправки до своїх інструкцій, чим змінював принципи укладання основних актів і вироків іспанської інквізиції кінця XV – початку XVI століття.

Слід зазначити і про додаткові положення, що висувалися в наступних прийнятих інструкціях, наприклад інквізитори Дієго де Деза і Франсиско Сіснерос додали деякі положення, які були опубліковані в 1536 році за наказом інквізитора Алонсо Манріке. Нарешті вже в 1561 року інквізітор Фернандо де Вальдес опублікував останні інструкції [2, гл. VI]. До речі, вони будуть діяти до скасування іспанської інквізиції, тобто можна сказати, що фактично ці інтегровані в «Інструкції»

положення мали значний вплив на розвиток суспільства та зумовили певний механізм на території Іспанії, який став каталізатором до формування інституту Церкви як одного з наймогутніших в країні.

При аналізі зазначених вище інструкцій, варто зосередитися на фундаментальних правилах виокремлених Т. Торквемадою та на його поправках і додатках до них. Саме «Інструкції» можуть висвітлити загальні принципи механізму діяльності іспанського інквізиції кінця XV – початку XVI століття. Адже, «Збірник інструкцій управління Священної Інквізиції» – це важливе і основоположне джерело на якому ґрунтувалися закони механізму дії Трибуналу в Іспанії. Важливо зазначити, що для складання самих Інструкцій Т. Торквемада скликав 1484 року раду [1], що складалася з представників вже існуючих інквізиційних трибуналів, наприклад в Кордові, чи Севільї та з членів Верховної Ради – севільський інквізитор Сан Мартін, канонік Хуан Руїс де Медіна, доктор права Перро Мартінес де Барріо, колишній професор теології Мартін де Кассо Фрайле [3, с. 72]. Тобто, роблячи висновок з вищевказаного складу ради, що приймала правила інструкцій, вже можна зрозуміти їх основні цінності і суть, адже високоосвічені члени професійно володіли своїми галузями знань і дотримувались основних канонів і принципів теології і права.

Зокрема, як наслідок прийняття такої ради та формування інквізиційних норм, виділяється інертність формування реакції католицьких королів того періоду в Іспанії, а саме Ізабелли Католицької та Фердинанда Арагонського, що зумовила визначення певного суспільного розвитку та формування доцентрових тенденцій на території їм підпорядкованій [3]. Тобто, така інтеграція «Інструкцій», як науково-історичних документів зумовила формування певної реакції, яка в свою чергу показала відносини між Церквою та Монархією, як основними інститутами влади в Іспанії періоду кінця XV – початку XVI століття. А саме, світська влада не бажала поступатися контролем для Трибуналом, тому Фердинанд Арагонський створив Королівську раду інквізиції [4, р. 62], після чого законним і довічним її головою призначив Головного інквізитора, а радником Альфонсо Карільо.

Досліджуючи сам текст «Інструкцій» варто виокремити певні статті [5, р. 5–17], щоб оцінити загальну картин встановлених норм Трибуналу та їх важливість для вивчення практичної діяльності механізму іспанської інквізиції в вище зазначений період. Для початку слід зазначити про другу статтю, що показувала роль Церкви в

інквізиційному процесі [5]. Тож, в ній йдеться про оприлюднення в місцевій церкві указу, супроводжуваного погрозою церковних кар тим, хто, вчинивши злочин ересі або віровідступництва, не донесе на себе добровільно до закінчення дарованого їм пільгового терміну, буде засудженим Трибуналом. Тобто, тут місцеві церкви виступають посередниками донесення правил до народу та інструментом залякування. Зокрема, саме наступна – третя стаття визначає так званий «термін милосердя» еретикам, що триває 30-40 днів, для проявлення самих себе і для попередження цим конфіскації їхнього майна [5, р. 19].

Далі про норми говориться в шостій статті, яка встановлювала, що частина покути того, хто все ж примириться з Церквою [6, с. 588], буде складатися в позбавленні його користування всякою почесною посадою, вживання золота, срібла, перлів, шовку і тонкого полотна. Саме порушення цієї статті несе з собою апостасію, або смертну кару. Тобто, аналізуючи навіть таку серйозну кару за непослух в одязі, можна зазначити про важливість для інквізиції визначення соціального статусу і намагання сприяти збільшенню засуджених, через значне покарання за таке, по суті, дрібне порушення. Тож, за допомогою встановлення таких норм, всім сповіщали про безчесті, до яких особа присуджувалося за злочин ересі [5]. Слід зазначити і про те, що таке розпорядження призводило до збагачення Трибуналу, оскільки було легко порушити правила зазначені в статті, то збільшилася кількість тих, хто платив за своє відпущення [6].

Важливою ознакою саме практичної діяльності іспанської інквізиції є так зване санбеніно, про яке згадується в дев'ятій статті «Інструкцій». Тут визначено, що якщо особи молодше двадцяти років з'являться по власному бажанню, щоб заявити про свою вину, після закінчення пільгового терміну, і якщо буде доведено, що вони залучені в оману своїми батьками, то досить накласти на них легку покуту [2, гл. VI]. Саме цією «легкою покутою» стало публічне носіння протягом року або двох років санбеніто і носіння його навіть в святкові дні на урочистій месі і в процесіях.

Інтеграція цих науково-історичних джерел в іспанське суспільство зумовила формування посади, яка фактично мала вагому владу та вплив в Іспанії періоду кінця XV – початку XVI століття. Тож, варто виділити окремі статті про роль і владу цієї посади – інквізитор. Сімнадцята стаття наказує інквізиторам самим допитувати свідків, однак це для них було не завжди можливо здійснити. Адже, як свідки, так і судді майже завжди знаходилися в різних місцях Іспанії. Доводилося комісару

розглядати і приймати показання за допомогою нотаріуса, який виконував обов'язки секретаря [5]. Тут можна зробити висновок, що оскільки не усі свідки мали гарну освіту і виховання, їх слова могли трактуватися для вигідного для Трибуналу рішення, тобто засудження, або ж отримання хабаря.

Однак, не дивлячись на таку повноту вищезазначених «Інструкцій», які в своїх двадцяти восьми основних статтях визначали основні правила та закони Трибуналу, Т. Торквемада в грудні 1484 року і в січні 1485 року, вирішив доповнити їх [7, с. 40–53]. Цим рішенням він фактично зумовив зміни в практичній діяльності іспанського інквізиційного процесу, що показує важливість «Інструкцій» як не тільки документу, а й джерела для вивчення історії Іспанії, за яким можна виокремити характерні ричи механізму діяльності Трибуналу і загалом принципи розвитку тогочасного суспільства в країні.

Потрібно звернути увагу на той факт, що ці доповнення були викликані, в першу чергу, наказом Ізабелли Кастильської та Фердинанда Арагонського, які хотіли таким чином збільшити свій вплив і контроль на Священну Інквізицію і на дії інквізиторів як такі. Хоча, після їх прийняття вже у січні 1485 року Томазо Торквемада приймає нові поправки для виокремлення ролі інквізителя в Трибуналі [5]. Тож, якщо перші доповнення більше стосуються саме казначейства і правил підпорядкування, то другі мають за мету визначити конкретні умови діяльності інквізиторів – всього вони включали в себе 13 пунктів [5].

В цілому, «Збірник інструкцій управління Священної Інквізиції» прийнятий Т. Торквемадою та доповнення до нього стали основою механізму іспанської інквізиції та висвітленням канонічного законодавства в інквізиційному процесі.

Список використаних джерел:

1. Pérez, J. Breve Historia de la Inquisición en España. Barcelona, 2012. P. 122–125.
2. ЛЬОРЕНТЕ Х. А. Критическая история испанской инквизиции. Москва, 1936. Т. 1, гл. VI.
3. Лозинский С.Г. История инквизиции в Испании. С.-Петербург : Издание Брокгауз-Ефронь, 1914 Том I. С. 72.
4. Galvan R. Orígenes del secreto en la Inquisición española. Madrid, 2005. Т. II, ed. J. A. Escudero. P. 62.

5. Torquemada T. Compilacion de las Instrucciones del oficio de la Santa Inquisicion. Iglesia Católica. Tribunal del Santo Oficio. Biblioteca de Universidad de Navarra. P. 5–17, 19.

6. Ли Генри Чарльз. История инквизиции в Средние века: в 3 томах. Москва ; Берлин : Директ-Медиа, 2020.

7. Сабанини Рафаэль. Торквемада и испанская инквизиция. Санкт-Петербург : Прибой, 1994. С. 40–53.

Костюк Л.В.

*кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ВЛАСНЕ РОДОВА ОБРЯДОВІСТЬ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ–ХХ СТОЛІТТЯ

Родильні звичаї галичан характеризуються низкою магічних дій, запобіжних заходів із використанням різноманітних обрядових атрибутів, котрі оберігали здоров'я породіллі та її майбутньої дитини. Так, серед оберегів, що використовували на Східній Галичині під час пологів, були залізні предмети (ніж, ножиці, старі ключі, голка з ниткою), їх після початку переймів ставили в постіль вагітної жінки для відлякування нечистої сили. Одночасно, магічними властивостями галичани наділяли і рослини (часник, калину, м'яту, чорнобривці), і вогонь свічки (тут можна простежити традиційний народнопісенний образ свіча-життя). Річ у тім, що існувала традиція в постіль породіллі класти часник, а в голову ставити оброблену калиною або висушеними васильками свічку, яку змінювали в міру потреби, але вогонь підтримували до обряду хрещення. Ці вірування побутували не лише на досліджуваній території, але і по всій Україні.

Важливу роль під час пологів до середини 50-х років ХХ століття на Східній Галичині відігравала баба-повитуха (бабка, пупорізка), котра допомагала дитині з'явитися на світ. Одночасно ця жінка уособлювала народну мудрість, практичний лікувально-знахарський досвід, надавала допомогу матері під час народження дитини та відігравала важливу роль у святкуванні обрядів хрещення, пострижин, бо вважалася